

konferentsii «Dytynstvo bez nasyllia: suspilstvo, shkola, sim'ia na zakhysti prav ditei» [The collection of materials of the International scientific and practical conference "Childhood without violence: society, school, family in defense of children's rights"] (Ternopil, 29-30 kvitnia 2014 r.). Ternopil. (pp. 21-23). [in Ukrainian].

5. Maksymenko, S., Maksymenko, K. & Plavnyk O. (Compilers). (2003). *Emotsiinyi rozvytok ditei [Emotional development of children]*. Kyiv: Znannia. 267 s. [in Ukrainian].

6. Kovalenko, O.O. (2006). *Sotsialne syrytstvo yak sotsiokulturnyi fenomen [Social orphanhood as a sociocultural phenomenon]*. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].

7. Petrunko, O.V. (2011). *Dity i media: sotsializatsiia v ahresyvnomu media seredovyshchi [Children and the media: socialization in an aggressive media environment]*. Nizhyn: TOV «Vydavnyctvo «Aspekt-Poligraf». 480 s. [in Ukrainian].

8. Pirozhenko, T.O., Karabaieva, I.I., Ladyvir, S.O. et al. (2018). *Pryiniattia dytynoiu tsinnosti [Adoption by the child of values]*. Kyiv: Vydavnychyj Dim «Slovo». 240 s. [in Ukrainian].

УДК 159.922:373.24

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

МЕТОДОМ БІНАРНИХ ЗАНЯТЬ

В ПАРІ «ВИХОВАТЕЛЬ-ПСИХОЛОГ»

Чернов А.А.

практичний психолог Полтавського закладу

дошкільної освіти (ясла-садок) № 63 «Казка»

В статті розкривається проблема індивідуалізації дошкільного виховання та навчання дітей раннього віку в умовах дитячого садочка, методом бінарних занять в парі «психолог - вихователь». Аналізується можливість інтеграції таких наук, як дошкільна педагогіка та дитяча

психологія, на основі співставлення їх об'єктів, предметів та методів дослідження. Завдання повноцінного функціонування бінарної пари без дублювання функцій одним членом іншого, автор вирішує через розподіл обов'язків з урахуванням специфіки наук, яку представляє кожен учасник бінарної пари.

Ключові слова: бінарне заняття, особистість, когнітивний розвиток, емоційний розвиток, провідна діяльність, провідна потреба, ставлення.

Чернов А. А. РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА МЕТОДОМ БИНАРНЫХ ЗАНЯТИЙ В ПАРЕ «ВОСПИТАТЕЛЬ-ПСИХОЛОГ».

В статье раскрывается проблема индивидуализации дошкольного воспитания и обучения детей раннего возраста в условиях детского сада, методом бинарных занятий в паре «психолог - воспитатель». Анализируется возможность интеграции таких наук, как дошкольная педагогика и детская психология, на основе сопоставления их объектов, предметов и методов исследования.

Ключевые слова: Бинарное занятие, личность, когнитивное развитие, эмоциональное развитие, ведущая деятельность, ведущая потребность, отношение.

Chernov A.A. DEVELOPMENT OF PERSONALITY OF CHILDREN OF EARLY AGE BY THE METHOD OF BINARY LESSON IN THE PAIR «THE EDUCATOR-PSYCHOLOGIST».

In this article the problem of personalization of the preschool bringing up and education of early age children in the nursery school using the method of binary lessons in a pair “educator-psychologist” is revealed. It is also analyzed the opportunity of integration of such subjects as preschool pedagogy and children psychology based on the comparison of their objects, subjects and research methods.

Keywords: binary occupation, personality, cognitive development, emotional development, leading activity, leading need, attitude.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Перед педагогічною наукою в тій чи в іншій мірі завжди стояло мета виховання та навчання особистості. Вирішення цієї проблеми залежало від самого розуміння слова особистість та від світоглядних поглядів педагога на людину. Так Коменський Я. А. сприймав особистість як найдосконаліше «боже творіння», яке потрібно підготувати, як до небесного, так і до земного життя. Ж. Ж. Руссо розумів особистість з позиції гуманізму, як вільну людську істоту, яка повинна активно діяти в світі, він вірив, що кожна особистість може зробити висновки з власної поведінки (принцип природніх наслідків). Виходячи зі своїх світоглядних позицій вчені пропонували методи навчання та виховання дітей. Вплив світогляду вченого на природу людей має місце і в психології: так психоаналіз рушійною силою особистості бачить безсвідоме і концентрує свою практику на вивченні його змісту та опанування ним. Біхевіоризм вбачає розвиток особистості через наслідки та набуття навичок поведінки, де визначальна сила розвитку схована не в самій особистості, а знаходиться в середовищі. На сьогоднішній день провідною світоглядною позицією є гуманізм, який пропонує психологам та педагогам будь-яку навчально-виховну програму, або методіку адаптувати до дитини, відштовхуватися від потреб, нахилів та здібностей. Запропонований нами метод бінарних занять в групі дітей раннього віку є можливим шляхом вирішення проблеми індивідуалізації навчально-виховного процесу в дитячому садку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічне обґрунтування міжпредметних зв'язків опрацювали такі вітчизняні вчені та вчителі: О. Акуліна, Н. Божко, Л. Вичорова, Є. Глінський, Т. Горзій, С. Гончаренко, О. Данилюк, О. Джулик. Вони обґрунтували та описали закономірності розробки бінарних занять, підходи до інтеграції дисциплін. А. Бандура, І. Бех, Л. Виготський, О. Леонт'єв, Ж. Піаже, Д. Ельконін, О. Запорожець – класики вітчизняної та зарубіжної психології, визначили основні рушійні сили розвитку дитячої особистості. А. Бандура дослідив, визначив та описав формування сталих стереотипів поведінки дітей

дошкільного віку за допомогою механізмів наслідування, його праці знайшли продовження в досліджах Ф. Раштона «Наслідування при формуванні про-соціальної поведінки». І. Бех розглянув розвиток особистості в сучасному освітньому просторі, праці вченого послужили фундаментом для впровадження особистісно-зорієнтованого підходу в педагогічну практику. Л. Виготський оперує поняттям «сензитивний період розвитку психічної функції», розглядає людську особистість в контексті вікової динаміки, наполягає на навчанні дитини від наявної зони розвитку до перспективної. О. Леонтьєв вводить поняття провідної діяльності, яке є фундаментальним для педагогічної психології, дає основні орієнтири психологу в діагностиці особистісного розвитку дитини. Ж. Піаже розробив концепцію інтелектуального розвитку дитини, встановив основні орієнтири формування мисленневих операцій у світлі вікової періодизації. Д. Ельконін розробив свою вікову періодизацію та описав психологію дитячої гри, оскільки гра – це провідна діяльність всього дошкільного дитинства, без вибіркового аналізу його праць наш нарис не буде повним. О. Запорожець визначив закономірності становлення мислення дошкільника шляхом виконання практичних завдань та експериментуванням з предметами.

На сьогоднішній день стан сучасного освітнього середовища в системі дошкільної освіти досліджують такі вчені: Л. Вовчик – Блакитна [18], Ю. Гулько [18], С. Ладивір [8], Р. Павелків [11], В. Панок [12], Т. Піроженко [18]. Так, Л. Вовчик-Блакитна описала емоційний розвиток дитини дошкільного віку. Ю. Гулько дослідила розумовий розвиток дошкільника. С. Ладивір описує загальну проблематику розвитку дитини в умовах дошкільної установи. В. Панок описав: роль, функції та завдання психологічної служби в дитячому садку. Р. Павелків автор – сучасного посібника дитячої психології. Т. Піроженко розробляла проблему розвитку здібностей дитини, мови дитини, автор багатьох праць по взаємодії між дитиною та дорослим.

Частково при розгляді вище окресленої теми ми скористаємося педагогічним досвідом та теоретичними роботами таких авторів: Дж. Боулбі, М. Єнсфорт «теорія прив'язаності поняттям «надійної бази» взаємозалежність між прив'язаністю та пізнавальною активністю». А. Богуш «мовний розвиток дитини в умовах дошкільного закладу», С. Максименко «сучасний підхід до використання формуючого експерименти при здійсненні психологічних досліджень». В. М'ясищев, Д. Узнадзе «проблема організації психічних процесів ставленням та установкою». В. Сухомлинський «загальна гуманізація виховання, проблема формування емоційно-ціннісних ставлень в педагогічному вимірі», М. Сміт [3] визначив трьохкомпонентну структуру атитюдів, Б. Ломов запропонував за цією ж структурою розглядати ставлення. М. Монтессорі вирішувала проблему організації розвивального середовища для дітей [14]. В. Заїка в своїх працях розглянув особливості особливості трансформації ставлень в кризові моменти життя [7].

Отже, вище зазначені автори розглядають розвиток дитини дошкільного віку під різними кутами зору, але не виділяють бінарне заняття в парі «психолог-вихователь», як цілісний інтегративний процес психолого-педагогічного супроводу вихованця на шляху формування дитиною власної особистості.

Виходячи з поставленої проблеми, **метою нашого дослідження** є: довести позитивний вплив бінарного заняття, як методу розвитку особистості дитини раннього віку, що може бути застосований в умовах дитячого садка. Розгляд теми передбачає постановку таких завдань:

1. Проаналізувати теоретичний матеріал за темою з метою інтеграції психолого-педагогічних наук.
2. Обрати освітні лінії, за якими доцільно проводити бінарні заняття, пов'язати їх зміст з навчально-виховною програмою дошкільного закладу.
3. Розділити обов'язки між психологом та вихователем, щоб кожен член бінарної пари працював відповідно до специфіки своєї професії.

4. До початку втілення проекту бінарних занять розділити групи на контрольні та експериментальні.
5. Провести бінарні заняття з обраної лінії розвитку.
6. Здійснити тестування по завершенню проекту.
7. Ознайомити з результатами нашої роботи батьків.
8. Зробити висновки та надати рекомендації.

Для обґрунтування вищезазначеної теми виникає необхідність скомбінувати такі психологічні теорії розвитку особистості, як: теорія діяльності, культурно-історична теорія розвитку особистості, теорія когнітивного розвитку дитини, теорія ставлень та теорія прив'язаності.

Виклад основного матеріалу статті. Бінарне заняття це завжди результат співпраці двох педагогічних працівників, яке переростає у творчий процес учасників педагогічної взаємодії. [1] Психологічний супровід під час бінарних занять в парі психолог-вихователь забезпечує ефективність педагогічного процесу в цілому [9]. Для побудови проекту бінарних занять необхідно, щоб дисципліни, що інтегруються, мали схожі предмет та об'єкт і використовували подібні методи дослідження.

Об'єктом дослідження дошкільної педагогіки є виховання дітей дошкільного віку як цілеспрямований процес [14]. Для дитячої психології об'єктом дослідження є психічний розвиток дитини в онтогенезі [11]. Сучасна психолого-педагогічна наука наполягає на тому, щоб психічний розвиток відбувався в процесі навчання та виховання дитини. Класики, як педагогічної літератури, так і психологічної, наполягають на такому алгоритмі педагогічного процесу – від наявної зони розвитку дитини до перспективної.

В дисциплінах, що інтегруються, повинні використовуватися однакові або близькі методи дослідження. Як для дошкільної педагогіки, так і для дитячої психології основним методом дослідження є: спостереження, експеримент та тестування, так формуючий експеримент поєднує в собі педагогічну діяльність з психологічним вимірюванням. Природний експеримент наполягає на тому, щоб ми вивчали психологічні особливості

людини в природних для них обставинах, для школяра звичною ситуація є навчання, для дошкільника ситуації гри [11].

Дисципліни, що інтегруються, повинні спиратися на спільні закономірності. Основою дитячої психології та дошкільної педагогіки є опора на закономірності психічного розвитку дитини, критеріями розвитку особистості вважають зміну провідної діяльності, провідної потреби [6]. Для дошкільного віку під час динаміки психічного розвитку є характерною еволюція дитячої гри від предметно-маніпулятивної до сюжетно рольової [19], також до критеріїв розвитку особистості можна віднести розвиток моральних суджень за Ж. Піаже [5] та особливості наслідування поведінки дорослого за А. Бандурою. Отже, процес навчання має пряму паралель з психічним розвитком дитини, а процес виховання з інтеріоризацією, наслідуванням, набуттям суспільних ставлень. Зважаючи на вище викладений матеріал та наявні навчально-виховні програми для дитячих дошкільних закладів, ми вважаємо дошкільну педагогіку та дитячу психологію науками, які підходять для міжпредметної інтеграції. Відповідно до поставлених завдань перейдемо до розкриття другого питання нашого нарису.

Так, основними регулюючими документами в дошкільній освіті є «Закон про освіту», «Закон про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні», «Наказ МОН про гранично допустимі навантаження на дітей дошкільного віку». Оскільки темою нашого нарису є бінарні заняття в парі психолог – вихователь до розгляду вище зазначених документі доцільно додати «Положення про психологічну службу в системі освіти», та «Етичний кодекс практичного психолога». Навчально-виховною програмою в ПДНЗ № 63 (на базі цього садочка проект був втілений у життя) є програма «Дитина 2016 року видання».

Так, закон про освіту у своїй преамбулі визначає базовим завданням освіти всебічний розвиток людини, як особистості, передбачає академічну свободу педагогічних кадрів у виборі методів освіти, якою ми і скористалися під час проектування бінарних занять. Стаття 6 наголошує на єдності навчання

виховання та розвитку. Стаття 11 ставить метою дошкільної освіти цілісний розвиток дитячої особистості [17]. Отже, закон про освіту дає основні орієнтири для визначення мети та завдань проекту бінарних занять.

Закон про дошкільну освіту», визначає, що основним завданням законодавства України про дошкільну освіту є: забезпечення прав дитини на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти; забезпечення необхідних умов функціонування і розвитку системи дошкільної освіти; визначення змісту дошкільної освіти; визначення органів управління дошкільною освітою; визначення прав та обов'язків учасників навчально-виховного процесу, встановлення відповідальності за порушення законодавства про дошкільну освіту [16].

Стаття 4 (пункт 2). Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів та здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб [16]. Оскільки фахівець психологічної служби володіє об'єктивними методиками вивчення особистості дитини [9]. Індивідуалізація процесу навчання, його гуманістична спрямованість, та локальна відповідність бінарних занять до кожної дитини зростає.

Стаття 4 (пункт 3). Дошкільний вік є базовий етап психологічного та соціального становлення особистості дитини [16]. Бінарні заняття по лінії сенсорно пізнавального розвитку покликані сформувати фундамент всієї подальшої інтелектуальної діяльності особистості дитини.

Так в законі Стаття 6 «Принципи дошкільної освіти проголошує»: особистісно-орієнтований підхід в дошкільній освіті (7-й пункт), на ефективність реалізації якого і направлений проект бінарних занять [16]. Оскільки психолог повідомляє педагогу про: індивідуальні, психофізичні можливості дітей, відповідно до даних отриманих від психолога, вихователь і формує свою стратегію педагогічного впливу на дитину.

Стаття 11 (пункт 2, абзац 7) Дошкільний навчальний заклад є осередком поширення серед батьків психолого-педагогічних знань про дітей дошкільного

віку [16]. Цей пункт закону був реалізований нами при створенні Батьківського куточка, проведенні семінару для батьків, та розробкою ігор вдома.

Отже, проект бінарних занять в своїй основі спирається в цілому на «Закон про дошкільну освіту», та слугує засобом виконання окремих його статей.

Базовий компонент дошкільної освіти – державний стандарт дошкільної освіти України, який реалізують з допомогою програм та навчально-методичних посібників. Він у собі містить інваріативну і варіативну складову. Інваріативна частина містить такі освітні лінії: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина в світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», Варіативна частина презентує освітні лінії «Комп'ютерна грамота», «Іноземна мова», «Хореографія», «Шахи» [4].

Проект бінарних занять складений відповідно до інваріативної освітньої лінії Базового компоненту «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі». До обґрунтування такого вибору ми додаємо такі аргументи: провідним психічним процесом у дитини раннього віку є відчуття, за рахунок якого відбувається встановлення сенсомоторного інтелекту [11; 5]. Навчати та виховувати дітей раннього віку доцільно, виходячи з їх ситуації розвитку та провідної діяльності, яку коротко можна охарактеризувати так: дитина – предмет – дорослий, де основним видом діяльності дітей раннього віку є предметно-маніпулятивна гра [6; 11].

Педагогічний моніторинг здійснювався відповідно всієї інваріативної частини Базового компонента, оскільки нас цікавив вплив бінарних занять на загальний розвиток особистості дитини раннього віку. За нашою гіпотезою значний вплив на розвиток особистості буде здійснювати ситуація взаємодії між дитиною та дорослим, дитиною та дитиною.

Так, освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» передбачає сформованість доступних для дитини дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і

об'єктів довколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отримані знання у практичній діяльності (ігрова, трудова, сенсорно-пізнавальна), оволодіння способами пізнання дійсності [4]. При виконанні проекту бінарних занять ми вчили дітей сенсорним еталонам, відношенням між предметами у просторі, порівнянням за довжиною та величиною, формували уявлення про геометричні фігури та форми, навчали розрізняти основні кольори. Пізнання дійсності відбувалося за допомогою дидактичних ігор пошуково-дослідницького характеру, що сприяли активному розвитку мислення дітей раннього віку.

Отже, проект бінарних занять для дітей раннього віку закладає необхідний фундамент для оволодіння дитиною раннього віку основними компетентностями, що визначенні в Базовому компоненті дошкільної освіти.

Наказ МОН про затвердження гранично допустимі навантаження на дітей дошкільного віку у дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності. Допускає проведення занять з дітьми раннього віку по сенсорно-пізнавальній лінії розвитку раз на тиждень у ранковий час [17].

Положення про психологічну службу (із врахуванням змін до положення) Доцільність розгляду цього документа обумовлена тим, що до бінарної пари входить практичний психолог [13].

Пункт 1.2. Психологічна служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку вихованців, учнів, студентів, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх та виховних завдань навчальних закладів [13]. Проект передбачає психодіагностичну процедуру, яка спирається на вікові та індивідуальні особливості дітей. Також проект бінарних занять не вичерпується психодіагностикою, а включає в себе в тій чи іншій мірі всі аспекти діяльності практичного психолога.

Заголовок II. Основні завдання психологічної служби полягають у сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на

кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку; забезпечення індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення; профілактика і корекція відхилень в інтелектуальному і психофізичного розвитку вихованців, учнів, студентів [13]. Бінарні заняття мають на меті забезпечити особистісно-зорієнтований підхід у навчанні і вихованні дітей раннього віку за допомогою повноцінної команди психолог-вихователь, зростання часу на індивідуальну роботу з дітьми, роботу з підгрупами дітей.

Пункт 2.2. Основними видами діяльності психологічної служби є:

Діагностика, а саме: психодіагностичні процедури, які проводяться на початку та в кінці проекту, в своїй стандартизованій частині, тобто тест [2] в частині вимоги до тестової методики). Не стандартизовані процедури дослідження динаміки розвитку особистості дітей раннього віку проводяться під час бінарних занять, та забезпеченні спостереженням.

Прогностика – суть якої полягала в тому, що під час проекту діти вимушені взаємодіяти один з одним та з двома дорослими, характер розвитку міжособистісних стосунків можна спрогнозувати, даючи проблемну ситуацію, виходячи з того як діти вирішують цю проблему в ситуації видно - що вже сформовано, а що залишається на перспективу. Вихідним положення прогностики послугувала теза про те, що психіка дитини раннього віку розвивається в спільній діяльності з дорослим.

Корекція на бінарних заняттях. Здійснювалась за потребою, та за зверненням батьків, проблеми реабілітації ми не зачепили, але зауважимо, що в проекті закладений значний реабілітаційний потенціал, який може бути використаний під час інклюзії. Наприклад психолог може займатися з підгрупою дітей, що мають особливі освітні потреби, а вихователь з підгрупою звичайних дітей.

Отже, розроблений нами проект бінарних занять здійснює три основних завдання психологічної служби (діагностика, прогностика та розвиток), за необхідністю реалізує корекцію, та потенційно може реалізувати реабілітацію.

Практичний психолог навчального закладу: бере участь у здійсненні освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, збереження їх повноцінного психічного здоров'я [13]. Під час бінарних занять психолог є безпосереднім учасником навчально-виховного процесу та зберігає специфіку своєї професії. Такого стану речей можна досягти чітким розділенням функціональних обов'язків.

Отже, проект бінарних занять цілком задовольняє положення про психологічну службу в системі освіти, має прямий зв'язок з цим документом та сприяє виконанню основних його пунктів.

Етичний кодекс практичного психолога. Встановлює основні вимоги та правила щодо естетики взаємодії з клієнтом, документ накладає на психолога ряд обмежень стосовно практичної діяльності з дітьми [15].

Програма «Дитина»: передбачає розвиток дітей раннього віку за сенсорно-пізнавальною освітньою лінією, містить конкретні рекомендації для навчання дітей кольорам та сенсорним еталонам. Рекомендує такі форми роботи на занятті, як групова, індивідуальна та підгрупова. Зміст занять за освітньою лінією був взятий з програми, заняття реалізувалися в підгрупах дітей раннього віку. Освітньо-виховна програма вимагає залучення до процесу навчання та виховання батьків, поєднання сімейного і суспільного виховання [6].

Обов'язки під час занять було розподілено таким чином – виходячи з предметів та об'єктів наук, представниками яких є учасники бінарної пари.

Психолог виконує попередню та заключну психодіагностичну роботу, супроводжує освітньо-виховний процес, на самих заняттях проводить психогімнастику та виконує завдання з групою дітей, за потребою він може

модифікувати навчальні завдання відповідно наявному психічному розвитку дітей, що в цілому індивідуалізує процес навчання.

Вихователь здійснює педагогічний моніторинг на початку та в кінці проекту, встановлює адекватні навчальні завдання, підбирає відповідно вікові дитини дидактичні ігри та цікаві для них сюрпризні моменти, поєднує бінарний проект з програмовим змістом та режимом дня ясельної групи [9; 21].

Таблиця 1

Вихователь	Психолог
Передає суспільний досвід	Діагностує індивідуальні особливості дітей
Керує дитячим колективом	Спостерігає за змінами в дитячому колективі
Формує необхідні знання, вміння та навички	Діагностує відповідність сформованих умінь віковим нормам
Проводить заняття з підгрупою дітей	Сприяє розвитку підгрупи дітей
Оцінює рівень виконання дитиною завдань	Підтримує позитивну самооцінку дітей

Основна мета, яку ми поставили собі при розділенні обов'язків між вихователем та психологом полягала в тому, щоб можна було уникнути ситуації дублювання функцій. Перед втілення проекту доцільно провести пілотне бінарне заняття та обговорити його в педагогічному колективі. Також нам була корисна думка вихователя-методиста дитячого садка та психолога - методиста.

До початку втілення проекту бінарних занять потрібно розділити групи на контрольні та експериментальні. На жаль, психолог дошкільного навчального закладу не володіє необхідними повноваженнями для процедури урівнення дитячих груп. Тому, порівнюючи ймовірну користь та ймовірну шкоду, від процедури урівнення груп прийшлося відмовитись. Єдиним шляхом для збереження експериментальної процедури є радомінізація, проведена не по садочку в цілому, а в окремо взятих групах. Після процедури радимізації ми проводили психодіагностичний комплекс, який включав психологічне тестування та педагогічний моніторинг. Коли нами була остаточно вибрана група, психолог деякий час виконував обов'язки асистента вихователя, вдягав дітей, грався з ними. Така поведінка є доцільною з позиції теорії ставлень,

теорії прив'язаності та теорії установки, метою таких дій було встановити з дітьми доброзичливі стосунки [3; 5].

На вибір тестової методики вплинула її доступність, відповідність вікові та можливість застосовувати її без зміни режиму дня групи. Альтернативними методиками є шкали розвитку Стенфорд-Біне, тест Дж. Векслера [2], тестова методика ГНОМ.

Діагностична робота велася в двох напрямках: для психологічного супроводу та для з'ясування наявного рівня сенсорно-пізнавального розвитку. Нами була застосована «Шкала дитячого розвитку»[10]. Для аналізу вже наявних у дітей компетентностей ми використали педагогічний моніторинг, критерії, взяті з програми «Дитина», за освітніми лініями Базового компоненту [4; 6]. Результати подані у порівняльній таблиці. Умовні позначення: Р.В. – розумовий вік; К.В. – календарний вік; К.Р. – коефіцієнт розвитку; Н.Р. – низький рівень розвитку компетентності; Д.Р.– достатній розвиток компетентності, В.Р. – високий рівень розвитку. У висновку отримані результати зіставляються зі статистичними нормами вікового розвитку [9; 21].

Таблиця 2

Психічний розвиток дітей до проекту бінарних занять

Експериментальна група				Контрольна група № 1				Контрольна група № 2			
Дані психодіагностики (узагальнені)				Дані психодіагностики				Дані психодіагностики			
Р.В.	К.В.	К.Р.	Висновок	Р.В.	К.В.	К.Р.	Висновок	Р.В.	К.В.	К.Р.	Висновок
3	4,3	6,2	Слабкий розвиток	2	5	9	Межовий розвиток	2	3	9	Середній розвиток
Дані педагогічного моніторингу (%)				Дані педагогічного моніторингу (%)				Дані педагогічного моніторингу (%)			
Н.Р.	Д.Р.	В.Р.		Н.Р.	Д.Р.	В.Р.		Н.Р.	Д.Р.	В.Р.	
20	35	45		33	44	22		30	50	20	
12 дітей				12 дітей				12 дітей			

Ми вибрали групу дітей з межовим рівнем розвитку, який встановили, завдяки статистичним таблицям, що були подані в кінці книги. До тестових завдань входили звичайні режимні моменти дитячого садка, наприклад: одягтися без сторонньої допомоги та роздягтися, так і ігрові ситуації: зібрати п'ять кубиків в вежу, щоб вони не падали. Коефіцієнт розвитку включав: моторику, уміння, навички, образотворчу діяльність, емоційно соціальний розвиток, мовлення.

Проведення бінарних занять в групі дітей раннього віку в своїй структурі повинно містити взаємозв'язок між педагогічною дією та психологічним ефектом, на який спирається елемент заняття. Ми взяли окреме заняття та розділили його на структурні елементи [21].

Таблиця 3

Психолого-педагогічна інтеграція під час бінарних занять

Частина заняття	Педагогічний засіб розвитку психічного процесу	Психічний процес	Психологічний прийом активації процесу
Початок заняття	Організаційний момент	увага	Ефект новизни
	Сюрпризний момент	Емоції-почуття	Емпатія, персоніфікація,
	Постановка навчальних завдань	мислення	Побудова внутрішнього плану дій, на основі наслідування дій дорослого.
Хід заняття	Дидактична гра в підгрупах психолог вихователь	Відчуття-сприймання	Перехід від безпосереднього відчуття окремих властивостей предмета до цілісного образу
	Самостійна робота дітей	Мислення-воля	Відтворення дій за зразком та по інструкції, ітеріорізація досвіду
Психогімнастика	Елементи рольової гри	Уява	Апеляція до минулого досвіду дітей з метою його подальшої творчої трансформації

	Руховий момент	Сприйняття - відчуття	Координування своїх дій відносно простору та перешкод.
	Дихальні вправи	Уява	Релаксація на основі ідентифікації себе з об'єктом не живої природи.
Закінчення заняття	Узагальнення зробленого на занятті. Підведення підсумків	Мислення - пам'ять	Асиміляція та акомодация нового досвіду.
	Формування емоційно – ціннісного ставлення до своєї роботи	Емоції - почуття	Формування позитивної самооцінки.

Створена нами таблиця є лише орієнтовною схемою, розкриття суті психологічних ефектів може стати тематикою окремих статей. Принцип побудови заняття є таким, щоб кожний педагогічний структурний елемент заняття викликав психологічну реакцію в дитини, провокував її на спільну діяльність з дорослим та самостійну роботу.

Контрольне вимірювання показників розвитку дітей раннього віку.

Таблиця 4

Психічний розвиток дітей після проекту бінарних занять

Експериментальна група				Контрольна група № 1				Контрольна група № 2			
Дані психодіагностики (узагальнені)				Дані психодіагностики				Дані психодіагностики			
Р.В	К.В	К.Р	Висновок	Р.В	К.В	К.Р.	Висновок	Р.В	К.В	К.Р	Висновок
7	7	9,3	Нормальний розвиток	6	7	7,5	Слабкий розвиток	5	7	3	Межовий розвиток
Дані педагогічного моніторингу (%)				Дані педагогічного моніторингу (%)				Дані педагогічного моніторингу (%)			
Н.Р.	Д.Р.	В.Р.		Н.Р.	Д.Р.	В.Р.		Н.Р.	Д.Р.	В.Р.	
11,7	35	47,7		26	46	26,6		27	50	22	
12 дітей				12 дітей				12 дітей			

Так як показники К.Р. та педагогічного моніторингу в експериментальній групі мають тенденцію до зростання та при порівнянні з контрольною групою, є вищими, то бінарні заняття в парі психолог-вихователь є ефективною формою роботи [9]. Основними показниками в експериментальній групі, які були вдосконалені, є моторика та емоційний розвиток. Введення ще одного дорослого сприяло збільшенню часу на індивідуальну роботу з дітьми, що позитивно позначилося на їх особистісному розвитку. По закінченні проекту з'явилися спільні стихійні ігри, діти у ситуації вільної гри демонстрували окремі елементи заняття. Цьому сприяло те, що ми залишили їм у вільному доступі дидактичний матеріал, що сприяло створенню розвивального середовища.

Ознайомили з результатами нашої роботи батьків. Традиційним видом спілкування між психологічної службою дитячого садка та батьками є батьківські збори, батьківські куточки, семінари та лекції. Першим, що ми зробили, це був батьківський куточок, його ми ілюстрували фотографіями нашої спільної роботи з дітьми, розмістили у ньому повідомлення про закономірності формування пізнавальної активності дітей раннього віку. Оскільки загальною темою наших занять був веселий паротяг, куточок ми стилізували під вокзал з панорамою.

Також для батьків був проведений семінар з сенсорно пізнавального розвитку, де ми презентували відео нашого заняття та поділилися зі всіма охочими нашим дидактичним матеріалом для ігор вдома. Приклад гри: між стільцями протягується дві мотузки (одна коротка, інша-довша), на яких за допомогою прищіпок дитина будує паротяг.

Висновки. Метод бінарних занять в парі «психолог-вихователь» є ефективною моделлю сприяння особистісного розвитку дитини раннього віку. Для організації цього виду роботи необхідно виділити міжпредметні зв'язки між науками, що інтегруються, чітко розділити обов'язки між членами бінарної команди, виходячи з того, щоб функції одного члена не дублювали функції іншого, також при цьому необхідно зберігати специфіку роботи психолога та

педагога. Ефективне виховання та навчання особистості дитини раннього віку відбувається, якщо запропоновані дидактичні ігри та завдання на заняттях відповідають зоні найближчого розвитку дитини, її провідній діяльності та провідній потребі. На бінарних заняттях особистісний розвиток відбувається двома шляхами – прямо через навчання та виховання та опосередковано – через взаємодію психолога з дітьми, вихователя з дітьми, дітьми між собою. Також особистісному розвитку сприяють виконання завдань, в яких міститься проблема, яку дитина не може вирішити самостійно, і через це вона змушена взаємодіяти з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Перспективою нашої подальшої роботи є підготовка бінарних занять з інших освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, подальше теоретичне обґрунтування та практичне втілення бінарних занять в парі «психолог-вихователь» з дітьми молодшого дошкільного віку. Також автор плекає надію вже наявний матеріал належним чином оформити в методичні рекомендації. Запрошую до співпраці рецензентів та всіх зацікавлених в вище поданій темі.

Література

1. Акуліна О. Інтегроване заняття – одна з форм нових інформаційних технологій. *Освіта. Технікум, коледжі*. № 1. Київ : НМЦ «Агроосвіта», 2002.
2. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестированиею. 7е изд. Санкт Петербург: Питер, 2009. С. 422–423.
3. Андреева Г.М. Практикум по социальной психологии /под. ред. И.С. Клеценой. Санкт Петербург: Питер. 2008. 256 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в: Богуш А.М., Бельська Г.В., Богінч О.Л., та інші. Київ: Видавництво, 2012. – 26 с.
5. Бокум Д., Крайг Г. Психология развития. 9-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2010. 940 с.: ил. (Серия «Мастера психологии»).
6. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: В.О. Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою:

О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.; авт. кол.: Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна, [та ін.] ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 492 с.

7. Заїка В.М. Типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості: автореф. дис. канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / В.М. Заїка. Луцьк, 2015. 20 с.

8. Ладивір С. Звертаємося до незадіяних резервів виховного впливу. *Практичний психолог: Дитячий садок*. 2016. № 2. С. 21–35.

9. Лоншакова Л.В., Чернов А.А. Реалізація психологічного супроводу психолога ДНЗ під час проведення бінарних занять. International scientific-practical conference “Personality, family and society: issue of pedagogy, psychology and sociology” : Conference Proceedings, June 16-17, Shumen: Konstantin Preslavsky university of Shumen, 2017. С. 216–219.

10. Манова-Томова В. Психологічна діагностика раннього віку. Київ: Вища школа, 1978. 166с.

11. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 431 с. (серія «Альма-матер»).

12. Панок В. Психолог системи освіти: Камо грядеши? *Практичний психолог. Дитячий садок*. 2012. № 0. С. 4–8.

13. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.99, № 127 у новій редакції наказу МОН України від 02.07.2009 №616) [Електронний ресурс] [www.psyjournals.org.ua](http://psyjournals.org.ua) URL: <http://psyua.com.ua/page/zakon.php>.

14. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ: Академвидав, 2013. 464 с. (серія «Альма-матер»).

15. Практичному психологу начального закладу: організація роботи, документація/ за ред. В.Г. Панок; упорядник: Н.В. Лунченко, Т.Ш. Червона. Київ: Шк. Світ, 2009. 128с.

16. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 року № 2628-III. *Законодавство про освіту*. Київ: Парламентське видавництво, 2002. 159с.

17. Про затвердження гранично допустимих навантажень на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форм власності: Наказ МОН України від 20.04.2015 р. № 446 : [електронний ресурс] *mon.gov.ua*. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/norm-baza.html>
18. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 № 2145-VIII // Законодавство про освіту: [електронний ресурс] *www.pedrada.com.ua* URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1484-znayomtesya-zakon-ukrani-pro-svtu->
19. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника: монографія / [Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, О.О. Вовчик-Блакитна та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 236с.
20. Хрестоматия по психологии дошкольника: учеб. пособ. для студентов педагогических институтов и училищ /Сост. Г.А. Урунтаева. Москва: Издательский центр «Академия», 1997. 384 с.
- 21.Чернов А. Розвиток психічних процесів дітей раннього віку засобом бінарних занять. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2017. № 12. С. 131–140.

References

1. Akulina, O. (2002) *Intehrovane zaniattia – odna z form novykh informatsiinykh tekhnolohii [Integrated classroom is one of the forms of new information technologies]*. Osvita. Tekhnikum, koledzhi. (Vol.1). Kyiv : NMTs "Ahroosvita" [in Ukrainian].
2. Anastazy, A., Urbyna, S. (2009) *Psykhologhycheskoe testyrovanye [Psychological testing]*. Sankt-Peterburh: Pyter. S. 422–423 [in Russian].
3. Andreeva, H.M. (2008) *Pratkytum po sotsyalnoi psykholohy [Workshop on social psychologists]*. St. Petersburg: Piter. 256 s. [in Russian].
4. Bohush, A.M., Byelyen'ka, H.V. & Bohinich O.L. (2012). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education]*. A.M. Bohush (Ed.). Kyiv: Vydanytstvo. 26 s. [in Ukrainian].
5. Bokum, D. & Kraih, H. (2010). *Psykholohyia razvytyia [Human development]*. (9d ed.). St. Petersburg: Piter. 940s. [in Russian].

6. Bieliienka, H.V., Bielkina, E.V. et.al. (2017). *Dytyna: Prohrama vykhovannia i navchannia ditei vid dvokh do semy rokiv [Child: A program for upbringing and learning children from two to seven years old]*. V.O. Ohnev'iuk & K.I. Volynets (scientific supervisor of the project). O.V. Proskura & L.P. Kochyna (Eds.). Kyiv: Un-t im. B. Hrinchenka. 492 s. [in Ukrainian].
7. Zaika V.M. (2015). *Typolohichni modeli initsiiuvannia osobystisnykh transformatsii v umovakh podolannia kryzovykh staniv osobystosti [Typological models of initiation of personal transformations in conditions of overcoming the crisis states of personality]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lutsk. 20 s. [in Ukrainian].
8. Ladyvir, S. (2016) *Zvertaiemosia do nezadiianykh rezerviv vykhovnoho vplyvu [We address the unused reserves of educational influence]*. *Praktychnyi psykholoh: Dytiachyi sadok – Practical psychologist: Kindergarten*, 2, 21–35. [in Ukrainian]
9. Lonshakova, L.V. & Chernov, A.A. (2017) *Realizatsiia psykholohichnoho suprovodu psykholoha DNZ pid chas provedennia binarnykh zaniat. [Implementation of psychological support of a psychologist at the kindergarten during binary training]*. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia (16-17 cherven 2017 hoda) – International scientific-practical conference «Personality, family and society: issue of pedagogy, psychology and sociology»* (pp. 216–219). Shumen: Konstantin Preslavsky university of Shumen [in Bulgarian]
10. Manova-Tomova, V. (1978). *Psykholohichna diahnostyka rannoho viku [Psychological diagnostics of early age]*. Kyiv: High school. 166 s. [in Ukrainian].
11. Pavelkiv, R.V. & Tsyhypalo, O.P. (2008). *Dytiacha psykholohiia [Child psychology]*. Kyiv: Akademvy`dav. 431 s. [in Ukrainian].
12. Panok V. (2012) *Psykholoh systemy osvity: Kamo hriadeshy? [Psychologist of the education system: Kamo riding?]*. *Praktychnyi psykholoh: Dytiachyi sadok – Practical psychologist: Kindergarten*, 0, 4-8 [in Ukrainian].
13. *Polozhennia pro psykholohichnu sluzhbu systemy osvity Ukrainy (03.05.99, № 127 u novii redaktsii nakazu MON Ukrainy vid 02.07.2009 №616) [Regulation on the psychological service of the education system of Ukraine (03.05.99, No. 127 in*

the new edition of the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.07.2009 No. 616)]. www.psyjournals.org.ua URL: <http://psyua.com.ua/page/zakon.php> [in Ukrainian]

14. Ponimanska, T.I. (2013). *Doshkilna pedahohika. [Preschool Pedagogy]*. (2d ed.). Kyiv: Akademvy`dav. 464 s. [in Ukrainian].

15. Panok, V.H (Ed.) & Lunchenko, N.V. Chervona, T.Sh. (Compilers) (2009). *Praktychnomu psykholohu nachalnoho zakladu: orhanizatsiia roboty, dokumentatsiia [Practical psychologist of the primary institution: organization of work, documentation]*. Kyiv: Shkil`ny`j svit. 128 s. [in Ukrainian].

16. *Pro doshkilnu osvitu. Zakon Ukrainy vid 11 lypnia 2001 roku № 2628-III. [On preschool education. Law of Ukraine of July 11, 2001 № 2628-III]*. (2002). Kiev: Parlamentske vydavnytstvo. 159 s. [in Ukrainian].

17. Pro zatverdzhennia hranychno dopustymykh navantazhen na dytynu u doshkilnykh navchalnykh zakladakh riznykh typiv ta form vlasnosti: Nakaz MON Ukrainy № 446 vid 20.04.2015) [On approval of maximum allowable loads for a child in pre-school educational institutions of different types and forms of ownership: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 446 of April 20, 2015]. mon.gov.ua. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/norm-baza.html> [in Ukrainian].

18. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05 veresnia 2017. № 2145-VIII [On Education: The Law of Ukraine of September 5, 2017 № 2145-VIII]. (2017, 5 September). www.pedrada.com.ua.

URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1484-znayomtesya-zakon-ukrani-pro-svtu> [in Ukrainian].

19. Pirozhenko, T.O., Ladyvir, S.O. & Vovchyk-Blakytina, O.O. et al. (2012). *Stanovlennia vnutrishnoi kartyny svitu doshkilnyka [The formation of an inner picture of the world of preschoolers]*. T.O. Pirozhenko (Ed.). Kirovograd: Imex-LTD. 236 s. [in Ukrainian].

20. Uruntaeva, H.A. (1997). *Khrestomatyia po psykholohyy doshkolnyka [Reader on the psychology of the preschooler]*. Moscow: Akademiya. 384 s. [in Russian].

21. Chernov, A. (2017). Rozvytok psyhichnykh protsesiv ditei rannoho viku zasobom binarnykh zaniat [Velopment of mental processes of young children by the means of binary lessons]. *Kyivskiy naukovo-pedahohichnyi visnyk – Kyiv Scientific and Pedagogical Bulletin*, 12, 131–140 [in Ukrainian].